आगमिक श्री जयतिलकसूरिकृतो सवृत्तिकः चतुर्हारावली चित्रस्तवः ॥

सं. विजयशीलचन्द्रसूरिः

मध्यकालीन जैन कविओए संस्कृत भाषामां चित्र-विचित्र प्रकारनी असंख्य रचनाओ करी छे. एमां जेटली प्रकाशित छे ते करतां अप्रकाशित रचनाओनो जथ्थो बहु मोटो छे. अनुसन्धान'ना माध्यमथी आवी थोडीक कृतिओ पण संस्कृतज्ञोना हाथमां पहोंचाडवानो अदनो प्रयास छे.

'चतुर्हारावलीचित्रस्तव' नामनी एक लघु रचना अहीं आपवामां आवी छे. आमां १५ पद्योनो एक एवा चार 'हार' नी रचना थई छे. प्रत्येक हारमां १२ रत्नो, १३मा पद्यरूप १ नायक/मुख्य रत्न (पेन्डन्ट) के मध्यमणि, अने लटकता रत्नपुष्पसमान १४मुं पद्य-आम योजना जोवा मळे छे. तमाम पद्यो चित्रकाव्यरूप छे, तेमां पण मध्य-मणिरूप ४ पद्यो तो चित्र-बन्ध काव्यात्मक छे.

आ स्तोत्रोमां कविने जैन परंपराने मान्य एवा ९६ तीर्थंकरोनां नामो गुंथवापूर्वक स्तवना करवानुं अभिप्रेत छे. प्रत्येक पद्यमां बे तीर्थंकरोनां नामो वणी लीधां होई १२ पद्योमां २४ तीर्थंकरो समाई गया छे. ९६ जिननी समजूती आ प्रमाणे छे : भरतक्षेत्रमां थयेल ऋषभदेवथी महावीरस्वामी सुधीना, वर्तमान समयना २४ तीर्थंकरोनी गुंथणी प्रथम हारस्तवमां; अतीत (भूत) काळमां थयेला केवलज्ञानीथी संप्रतिजिन सुधीना २४ जिनेश्वरोनी गुंथणी बीजा स्तवमां; आगामी (भविष्य) काळमां थनारा पद्मनाभथी भद्रकृत सुधीना २४ जिननी गुंथणी त्रीजा स्तोत्रमां; अने हालमां महाविदेह क्षेत्रोमां विहरी रहेला (विहरमाण) सीमन्धरस्वामी आदि २० तथा जैन परंपरामां शाश्वतजिन तरीके ओळखाता ४ एम २४ जिननी गुंथणी चतुर्थस्तोत्रमां करवामां आवी छे.

कविए क्रम पण मजानो गोठव्यो छे. प्रथम अने चोवीशमा ए बे जिन प्रथम श्लोकमां; बीजा अने त्रेवीशमा जिन बीजा श्लोकमां; – एम

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आनुपूर्वी अने पश्चानुपूर्वीना सुमेळमां १२मा पद्यमां १२ मा अने १३मा भगवाननां नाम अने स्तवन आवी जाय. आ उपरथी ९६ जिननां नामो क्रमशः आम गोठवी शकाय :

१. प्रथम स्तोत्र गत वर्तमान २४ जिन : - ऋषभ, अजित, संभव, अभिनन्दन, सुमति, पद्मप्रभ, सुविधि, शीतल, श्रेयांस, वासुपूज्य, विमल, अनन्त, धर्म, शान्ति, कुंथु, अरपति, मल्लि, (मुनि) सुव्रत, नमि, नेमि, पार्श्व, महावीर.

२. द्वितीयस्तोत्रगत अतीत २४ जिन :- केवलज्ञानी, निर्वाणी, सागर, महायशः, विमल, सर्वानुभूति, श्रीधर, दत्तदेव, दामोदर, सुतेजः, श्रीस्वामी, मुनिसुव्रत, सुमति, शिवगति, अस्ताघ, नमीश्वर, अनल, यशोधर, कृतार्थ, जिनेश्वर, शुद्धमति, शिवकर, स्यंदन, संप्रति.

तृतीयस्तोत्रगत अनागत २४ जिनः - पद्मनाभ, सूरदेव, सुपार्श्व, स्वयंप्रभ, सर्वानुभूति, देवश्रुत, उदय, पेढाल, पोट्टिल, सितकीर्ति, सुव्रत, अमम, निष्कषाय, निष्पुलाक, निर्मम, चित्रगुप्त, समाधि, संवर, यशोधर, विजय, मल्लदेव, देवदेव, अनंतवीर्य, भद्रकृत्.

चतुर्थ स्तोत्रगत २० विहरमाण तथा ४ शाश्वत जिन :- सीमंधर, युगंधर, युगबाहु, सुबाहु, सुजात, वृषभानन, विशाल, रविप्रभ, स्वयंप्रभ, अनन्तबल, चन्द्रानन, वज्रधर, भुजंग, वीरासन, चन्द्रबाहु, नेमिप्रभ, ईश्वर, अजित, देवयशा, महाभद्र, ऋषभ, चन्द्रानन, वारिषेण, वर्ध्धमान.

आ श्लोकोमां चार चरणना प्रथम अक्षरोना संयोजनथी तीर्थंकरनुं नाम रचाय, अने तेवी ज रीते चारे चरणना अंतिम अक्षरोना संयोजनथी पण नाम बनी जाय, ते रीते पदरचना करवानी होवाथी आ शब्दप्रधान रचना बने छे, अने ते कारणे ज अर्थ-गांभीर्य न अनुभवाय तो ते समजी शकाय तेवुं छे; सह्य छे. आ ज कारणे कविए उपजाति छंद पसंद कर्यो जणाय छे. तीर्थंकरोनां नामो क्यारेक ओछा-वधता अक्षरोना होय छे, तो ते वधाराना अक्षर पछीना पद्यमां गोठवेल छे, अने ओछा अक्षर थता होय त्यां पछीना नामनो अक्षर गोठवीने कार्य निर्वाह थयो छे, तेवुं पण जोवा मळे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रचनानो खरी विशिष्टता, दरेक स्तवने अंते आवता बंधकाव्य-पद्यमां छे. पद्मबन्ध, स्वस्तिकबन्ध, वज्रबन्ध अने बन्धुकस्वस्तिक बन्धनी तेमज तेनां पद्योनी रचना जोतां कविना पाण्डित्य प्रत्ये माथुं नमी जाय छे.

आ हारावलीना कर्ता श्रीजयतिलकसूरि छे; एमनुं दीक्षानाम जयशेखर हशे, अने सूरिपद प्राप्त थया बाद तेओ जयतिलकसूरि एवुं नाम पाम्या हशे, तेमज तेमना गुरुनुं नाम चारित्रप्रभगुरु हतुं, तेटलुं तो प्रथम अने बाकीना स्तोत्रोना १४मा पद्य परथी जाणी शकाय छे. कवि पोताने 'आगमिक' विशेषणथी वर्णवे छे, एटले ते आगमगच्छना होवानुं समजाय छे. कवि क्यांय पोतानो समय, आ रचनानो समय के आ प्रति, जे कविना ज हस्ताक्षरमां होवानुं सहेजे अनुमानी शकाय तेम छे तेनो लेखनसमय पण नोंधता नथी. परंतु प्रतिनी लखावट परथी ते सोळमा शतकमां लखाई होय तेवुं अनुमान थाय छे, अने ते आधारे कविनो सत्ता समय पण ते शतक होवानुं अनुमान थाय छे.

भावनगर-आत्मानन्द जैन सभामां रहेला 'मुनि भक्तिविजय-ग्रंथसंग्रह'नी क्र. ९८०/६ ए प्रतिनी फोटो कोपी उपरथी आ वाचना संपादित करवामां आवी छे. प्रति ६ पानांनी छे, अने सुन्दर-सुवाच्य अक्षरलेखनना उत्तम नमूनारूप छे. दरेक पद्योनां चित्र-कोठा कविए पोते ज बनावी मूकी दीधा छे. मूल स्तव-काव्य अने तेनी टीका-बन्ने एक ज कर्ता-कृत छे. आ प्रतनी फोटोकोपी लेवानी मंजूरी आपवा बदल आत्मानन्द सभाना तत्कालीन कार्यवाहक स्व. श्रीहीरालाल बी. शाहनो आभार मानुं छुं.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

चतुर्हारावलीचित्रस्तवः सटीकः ॥

॥ द० ॥ ध्यात्वाऽऽर्हतं महत् तेजः सुखव्याख्यानहेतवे ।

चतुर्हारावलीचित्र-स्तवटीकां करोम्यहम् ॥१॥

इह तावद् वर्तमानातीतानागत-विहरमान-शाश्वतजिनानां चतस्रश्चतुर्विंशतिका वर्तन्ते । पादस्याऽऽद्यन्तयोर्हारानुकारविन्यस्तै-र्जिननामवर्णैश्चत्वारः स्तवाः । तत्राऽऽसन्नोपकारित्वात् प्रथमं तावद् वर्त्तमानजिनस्तवं व्याचिख्यासुः पूर्वाऽपश्चिमजिननामाक्षरहारनिबद्धं जिनद्वय-स्तवरूपं प्रथमं वृत्तामाह ॥ स्थापना चेयं-

श्री	नाभिसूनो ! जिनसार्वभौ	म
वृ	षध्वज ! त्वन्नतये ममे	हा
ष	ड्जीवरक्षापर ! देहि दे	वी
भ	र्त्रर्च्चितं स्वं पदमाशु वी	र

व्याख्या : हेश्रीनाभिसूनो ! हे जिनसार्वभौम !-सामान्यकेवलिचक्रवर्तिन् ! वृषध्वज-वृषभाङ्क ! त्वन्नतये-त्वन्नमस्काराय मम-मे ईहा-वाञ्छा, वर्तते इति सम्बन्धः । श्रीनाभिसूनुस्तावदन्योऽपि कोऽपि भविष्यतीति आशंसानिरासार्थं जिनसार्वभौमाः- सर्वेऽप्यर्हन्तः । अतः प्रथमजिननिर्धारणाय वृषभध्वज-(वृषध्वज)इति पदम् । इति पूर्वार्द्धेनाद्यं जिनं स्तुत्वाऽपरार्द्धेनापश्चिमजिनस्तवमाह-हे षड्जीवरक्षापर ! । पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसलक्षणाः षट् जीवाः, तेषां रक्षा-पालनं, तत्परः षडजीवरक्षापरः, तस्य सम्बोधनम् । हे वीर-वर्द्धमान ! त्वं आशु-शीघ्रं स्वं-निजं पदं-मोक्षलक्षणं स्थानं देहि-वितर । किंविशिष्टं पदं ? देवीभर्त्रर्च्चितं; देव्यो देवाङ्गनाः,तासां भर्तारो-देवाः, तैरर्चितं-पूजितम् । तैरप्याराधितं सर्वोत्कृष्टत्वादित्यर्थः ॥१॥

अथ द्वितीय-त्रयोविंशतितमजिनस्तवमाह ! स्थापना-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री	नन्दनाद्या व्यथयन्ति पा	पा
अ	वासदेवाजित ! मां सुपा	र्श्व
जि	नाङ्गिनां रोगततिर्विली	ना
त	वाभिधानादपि पार्श्वना	थ

व्याख्या : हे आप्त-हितकारिन् ! देव ! अजित ! श्रीनन्दनाद्याः- कामक्रोधलोभमानहर्षाः पापाः- पापिष्ठाः मां व्यथयन्ति-पीडयन्ति । त्वं अव-रक्ष हे सुपार्श्व-सुष्ठु-शोभनं पार्श्वं समीपं यस्य तस्यामन्त्रणं सुपार्श्व-शोभनसमीप ! । अथ द्वितीयार्धव्याख्याः हे पार्श्वनाथजिन ! अङ्गिनां-शरीरिणां रोगततिः व्याधिपरम्परा तव-भवतोऽभिधानान्नामतोऽपि विलीना-विलयं जगाम इत्यर्थः ॥२॥

अथ तृतीय-द्वाविंशतितमजिनस्तवमाह । स्थापना-

सं	सारपारोऽजनि मेऽद्य जा	ने
भ	वत्पदौ सम्भव ! यद् यजा	मि
व	श्यां स्वयं ते मदमोहमा	ना
अ	नङ्गभङ्गे सति नेमिना	थ

व्याख्या : सम्भव-तृतीयजिनपते ! अहमिति जाने-ऽवगच्छामि अद्य मे- मम संसारपारोऽजनि- भवसमाप्तिर्बभूव । यद्-यस्मात् कारणाद् भवत्पदौ-त्वच्चरणौ यजामि-पूजयामि । अथाऽपरार्द्धव्याख्याः हे नेमिनाथ-द्वाविंशतितमजिन ! अनङ्गभङ्गे-कामजये सति मदमोहमानाः स्वयमात्मनो वश्या-वशत्वं ययुरित्यर्थः ॥३॥

अथ चतुर्थैकविंशतितमजिनस्तवमाह । स्थापना-

भि	देलिमेना अभिनन्दने	न
न	न्द त्वमंह्री तव पूजया	मि
द	या दरिद्रेऽपि नृपे समा	ना
न	मे ! कथं ते मयि सा न ना	थ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : हे अभिनन्दनेन- हे अभिनन्दनस्वामिन् ! त्वं नन्द-समृद्धिं भज । किंविशिष्टस्त्वं ?, भिदेलिमैना: · भिदेलिमानि भेदेन निर्वृत्तानि एनांसि-पापानि यस्य स तथा । विसर्गलोपे सन्धिनिषेध: । तथाऽहं तव-भवत: अंह्री-पादौ पूजयामी(मि)-अर्चयामीति । अथोत्तरार्धव्याख्या: हे नमे-एकविंशतितमजिनेन्द्र ! नाथ-स्वामिन् ! ते-तव दया-कृपा नृपे-राज्ञि दरिद्रेऽपि समाना-तुल्या वर्तते । तर्हि सा-दया मयि-विषये कथं न ? । यदि सा कृपा मयि विषये भवति तदाऽहं तया संसारवासान्मुक्तो भवामि इत्यर्थः ॥४॥

अथ पञ्चम-विंशतितम जिनस्तवनमाह । स्थापना-

श्री	खण्डवत्तापहरा शिव	श्री
सु	खाय गीस्ते सुमते ! प्रजा	सु
म	हस्तु ते सुव्रतदेव ! ती	व्र
ति	रस्क्रियाकृत् तमसोऽपि ता	त

व्याख्या : हे सुमते-पञ्चमजिनपते ! ते-तव गी: -वाणी प्रजासु-लोकेषु शिवश्रीसुखाय-मोक्षलक्ष्मीशर्मणे वर्तते । किंविशिष्टा गी: ?, तापहरा-बाह्याभ्यन्तरसन्तापहारिणी । किंवत्?, श्रीखण्डवत्-चन्दनवत् । अथोत्तरार्धव्याख्या: -तु पुनरर्थे, हे सुव्रतदेव- हे मुनिसुव्रतस्वामिन् ! ते-तव मह:- तेजोऽपि तमस:-पाप्मन: तीव्रतिरस्क्रियाकृत्- अत्यर्थतिरस्कारकारि, किं पुनस्तत्र दर्शनमिति ज्ञेयम् । हे तात- हे जगत्पितर् ! इत्यामन्त्रणं सुव्रतस्येत्यर्थ : ॥५॥

अथ षष्ठैकोनविंशयोर्जिनेन्द्रयो: स्तुतिरूपं वृत्तमाह । स्थापना-

प	द्मप्रभाक्षिद्वयमंहसा-	म-
द्म	रं मुदे ते स्थिरपक्ष्मव	ल्लि
प्र	भो ! प्रभाते भुवि दीप्यमा	नाऽ
भ	जद् यमीत्वं जिनमल्लिना	थ

व्याख्या : हे पद्मप्रभ-षष्ठजिनपते ! ते-तव अक्षिद्वयं-लोचनयुगलं मुदेऽस्तु-प्रमोदाय भवतु । कथंभूतं ?, अंहसां-पापानां अद्मरं-भक्षणशीलं ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुनः कथंभूतं ?, स्थिरपक्ष्मवल्लि-स्थिरा-निश्चला पक्ष्मवल्ली-पक्ष्मलता यस्य तत्तथा । ध्यानस्तिमितत्वात् निश्चलपक्ष्मलताकमित्यर्थः । अथोत्तरार्धव्याख्या:- हे प्रभो-स्वामिन् ! मल्लिनाथजिन ! ते-तव प्रभा-कान्तिर्भुवि- पृथिव्यां दीप्यमाना- इतस्ततो दीव्यन्ती यमीत्वं-यमुनात्वं अभजद्-अशिश्रियत् । नीलवर्णत्वाद यमुनाप्रवाहानुकारं चकारेत्यर्थः ॥६॥ अथ सप्तमाष्टादशजिनयुगलस्तवमाह । स्थापना-

श्री	मान् सुपार्श्वोऽपि हि निस्तमा	अ
सु	मत्सुखं देशनया चका	र
पा	रंगतः पातकवल्लरी	प
र्श्व	ग्रं जनं चारपतिः पुना	ति

व्याख्या : श्रीमान्-तीर्थकरलक्ष्मीवान् सुपार्श्वः- सप्तमो जिनः निस्तमा अपि-निर्मोहोऽपि हि निश्चयेन देशनया-धर्मोपदेशदानेन असुमत्सुखं- सर्वप्राणिसौख्यं चकार-कृतवानित्यर्थः । अथोत्तरार्धव्याख्या:-च समुच्चये । अरपतिः-अरनाथो जनं-लोकं पुनाति-पवित्रयति । कथंभूतोऽरपतिः ?, पारं गतः- संसारसमुद्रपारं प्राप्तः । अपरं कथंभूतः ?, पातकवल्लरीपर्श्वग्रं- पातकान्येव वल्लर्यः, पर्शोरग्रं पर्श्वग्रं, पातकवल्लरीणां पर्श्वग्रं-पापलताकुठाराग्रम् । इदमाविष्ट- लिङ्गम् । इत्यर्थः ॥७॥

अथाऽष्टमजिन-सप्तदशजिनस्तवमाह । स्थापना-

च	न्द्रप्रभाऽणोर्हर मेऽघशं	कुं
द्र	प्रास्मि हृत्ते समकुंभिकुं	थु
प्र	वालतां मुञ्चति नाप्ययं	ना
भ	क्तः सुवर्णे त्वयि कुन्थुना	थ

व्याख्या : हे चन्द्रप्रभ-अष्टमजिनपते ! त्वं मे-मम अणोः- दुर्बलस्य अघशङ्कां-पापशङ्कां हर-उद्धर । यतोऽस्म्यहं ते-तव हृत्-चेतः समकुम्भिकुन्थु

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

द्रष्टा-अवलोकयिता । कुम्भी च कुन्थुश्च कुम्भिकुन्थू, समौ निर्विशेषं स्थितौ कुम्भिकुन्थौं(न्थू) यत्र तत्तथा । किमुक्तं भवति ?, भगवन् ! तव कुम्भिनि-कुञ्जरे कुन्थौ च सूक्ष्मजीवविशेषे समाना मैत्री । अतो मे दुर्बलस्य व्यथाकारिपापशल्यापहारं कुर्विति । अथोत्तरार्धव्याख्याः-हे कुन्थुनाथ-सप्तदशजिनेश्वर ! अयं-मल्लक्षणो ना-पुमान् त्वयि-भवति सुवर्णे-शोभनवर्णे भक्तोऽपि भक्तियुक्तोऽपि प्रबालतां-प्रकृष्टमूर्खतां न मुञ्चति-न त्यजति । अन्यो यः सुवर्णे-शोभनाक्षरे मन्त्रे भक्तो भवति स मूर्खो न स्यात् । अहं पुनरद्यापि ज्ञानवान् न भवामीति भावार्थ : ॥८॥ अथ नवम-षोडशजिनस्तवनमाह । स्थापना-

श्री	रङ्गजा ते सुविधे सदा	शां
सु	धांशुगौरी विशदीकरो	ति
वि	श्वैकवन्द्योऽसि मृगाङ्कना	ना
धि	नोषि कोकानपि शान्तिना	थ

व्याख्या : हे सुविधे-नवमजिनेन्द्र ! ते-तव अङ्गजा-शरीरसम्भवा श्रीः-कान्तिः सदासां(शां)-साधुकामनां अविशदामपि विशदां करोति विशदीकरोति- निर्मलीकरोतीत्यर्थः । किंविशिष्टा श्रीः ?, सुधांशुगौरी-चन्द्रधवला । अथोत्तरार्द्धव्याख्याः-हे शान्तिनाथ-षोडशजिनेन्द्र ! मृगाङ्क-मृगलाञ्छन ! त्वं विश्वैकवन्द्योऽपि-विश्वजनैकवन्दनीयोऽसि । न केवलं विश्वैकवन्द्यः, नाना-अनेकप्रकारान् कोकान्-विचक्षणानपि धिनोषि-प्रीणासि । अन्यो यो मृगाङ्कः स विश्वैकवन्द्यः परं कोकान्-चक्रवाकान् न धिनोति, परं भवान् मृगाङ्कोऽप विश्वैकवन्द्यः कोकप्रीतिकारकश्चापीत्यर्थः ॥९॥ अथ दशम-पञ्चदशजिनस्तवनगर्भं वृत्तमाह । स्थापना-

श्री	शीतल त्वां जितमोहयो	ध
शी	लाढ्य याचे जिनराजश	र्म
त	व स्वरूपं हृदि संदधा	ना
ल	यं लभन्ते त्वयि धर्मना	थ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : हे श्रीशीतल-दशमजिनपते ! जितमोहयोध-निर्जितमोहमल्ल ! शीलाढ्य-शीलधनेश्वर ! अहं त्वां-भवन्तं जिनराजशर्म-तीर्थकरसौख्यं याचे-मार्गयामि । अथापरार्द्धव्याख्या:- हे धर्मनाथ-पञ्चदशजिनेन्द्र ! जीवास्तव स्वरूपं-भवतो वीतरागत्वं हृदि-हृदये संदधाना-ध्यायन्तः त्वयि-भवति लयं लभन्ते-स्थानं प्राप्नुवन्तीत्यर्थ : ॥१०॥

अथैकादश-चतुर्दशजिनस्तवमाह । स्थापना-

श्री	वत्सिनि श्रीर्हृदि तावके	श्री
श्रे	यांस सक्ता नितरामहो	अ
यां	मे निजां देहि वदान्य दी	नं
स	मीक्ष्य वीराग्रिम मामनं	त

व्याख्या : अहो इति सम्बोधने । श्रीश्रेयांस-एकादशजिनपते ! अः-विष्णुः, अ इव अः, लुप्तोपमत्वाद् विष्णूपमः, तस्य सम्बोधनं अहो अ ! अहो श्रेयांसविष्णो ! ओदन्तनिपातत्वादसन्धिः । तावके-भवदीये हृदि-हृदये श्रीः-लक्ष्मीः नितरां-अतिशयेन सक्ता-आसक्ता वर्तते । किंविशिष्टे हृदि ?, श्रीवत्सिनि-श्रीवत्सयुक्ते । अथापरार्द्धव्याख्या:-हे अनन्त-चतुर्दशजिनपते ! वीराग्रिम-युद्ध-दानधर्मवीरशिरोमणे ! वदान्य-दानशूर ! प्रियवाक् ! च । इमानि त्रीण्या-मन्त्रणपदानि । मां दीनं-दुस्थं समीक्ष्य-विलोक्य मे-मह्यं निजां-स्वां लक्ष्मीं देहि-वितरेत्यर्थः ॥११॥ अथ द्वादश-त्रयोदशजिनस्तवनमाह । स्थापना-

वा	ग् वासुपूज्यागमिकी श्रुति	श्री
सु	खं कषन्ती भवताऽभ्यसा	वि
पू	र्णा ममाशा विमलाद्य ना	म
ज्य	या समं लीनशिरा नतोऽ	लं

व्याख्या : वासुपूज्य-द्वादशजिनपते ! आगमिकी-आगमसम्बन्धिनी वाग्-वाणी भवता-त्वयाऽभ्यसावि-अभिसुषुवे । किं कुर्वन्ती ?, श्रुतिश्रीसुखं कषन्ती-वेदलक्ष्मीसुखं विनाशयन्ती वेदमार्गोच्छेदकेत्यर्थः । अथोत्तरार्द्धव्याख्या:-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नाम सम्बोधने । हे विमल-त्रयोदशजिनपते ! अद्य ममाऽऽशा पूर्णा मनोरथोऽपूरि। अहं ज्यया-पृथिव्या समं लीनशिरो यथा भवति, एवं अलं-अत्यर्थं नतोऽस्मि-क्षितितलनिहितोत्तमाङ्गं यथा भवति एवं प्रणतोऽस्मीत्यर्थः ॥१२॥

अथ हारे सर्वोत्कृष्टो नायकमणिः स्यात् । अतः तत्स्थाने चतुर्विंशतिपत्रप्रतिबद्धपद्मबन्धेन सर्वजिनस्तुतिमाह-

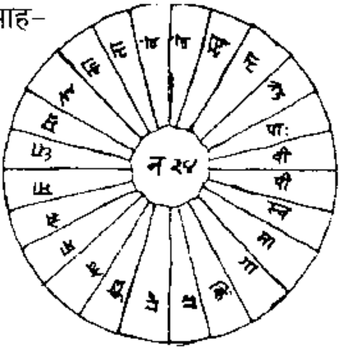

नवीनपीनस्वनमानगान किं
नराननानर्घ्यनवेन मानसे ।
न मानधा नम्रनरेनका नता
नवं नवं न स्वनता न जैनपाः ॥१३॥

व्याख्या : जिनो देवता येषां ते जैना-अर्हद्भक्ताः, तान् जैनान् पान्ति-रक्षन्ति ये देवास्ते जैनपा-जिना इत्यर्थः । मयेत्यध्याहार्यम् । मया जैनपा जिना नवं-नूतनं नवं-स्तवं स्वनता-ब्रुवता न न नता अपि तु नता-नमस्कृता एव। द्वौ नञौ प्रकृतमर्थं गमयतः इति । किंविशिष्टा जिनाः?, मानसे-चित्ते न मानधाः। मानं दधतीति मानधाः, न मानधा-मानरहिता इत्यर्थः । केन?, नवीनपीनस्वन-मानगानकिंनराननानर्घ्यनवेन । कोऽर्थः ? उच्यते: नवीनं-नूतनं पीनं-पीवरं स्वनानां-स्वराणां मानं-प्रमाणं यत्र तानि नवीनपीनस्वनमानानि, एवंविधानि गानानि येषु किंनराननेषु तानि नवीनपीनस्वनमानगानकिंनरानननानि, तेषामनर्घ्योमहार्घो योऽसौ नवः स्तवः तेन । मानं न कुर्वन्तीत्यर्थः। अपरं किंविशिष्टाः ? नम्रनरेनकाः । नराणामिनाः स्वामिनो नरेनाः, नम्राणि-नमनशीलानि नरेनानां कानि मस्तकानि येषां ते नम्रनरेनकाः-नम्रनरेश्वरमौलय इत्यर्थः ॥१३॥

अथ स्तवसमाप्तिचित्रनामार्थान्तरेण कविः स्वनामकथनाय सर्वदेव-स्तुतिरूपं वृत्तमाह-

इत्थं नायकपद्मरागरुचिरा सत्कण्ठभूषाकरी

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

येषां नाममयी सुवर्णमणिभिर्हारावली निर्मिता ।
चारित्रप्रभदीक्षितस्तुतपदा देयासुरुच्चैर्जिनाः
श्रीशत्रुंजयशेखरद्युतिभृतः सर्वेऽपि ते मङ्गलम् ॥१४॥

व्याख्या : इत्थं-अमुना प्रकारेण येषां नाममयैः सुवर्णमणिभिः-शोभनाक्षरमणिभिः हारावली-हारयष्टिर्नमिता-निर्ममे । किंविशिष्टा ?, नायकपद्मरागरुचिरा, नायकस्थाने-तरलमणिपदे चतुर्विंशतिदलपद्मं तस्य रागेण रुचिरा-प्रधाना । अपरं किंविशिष्टा?, सत्कण्ठभूषाकरी । सतां कण्ठाः सत्कण्ठाः, तेषां भूषां-शोभां करोतीति सत्कण्ठभूषाकरी । अन्याऽपि हारावली भवति सा नायकपद्मरागरुचिरा सत्कण्ठभूषाकरी भवति, सुवर्णमणिभिर्निर्मीयते, अत एषाऽप्येवम् । ते सर्वेऽपि जिना मङ्गलं देयासुः-वितीर्यासुः । उच्चैरतिशयेन । किंविशिष्टा जिनाः ?, चारित्रप्रभदीक्षितस्तुतपदाः । चारित्रे चरणे प्रभा येषां ते तथा । अपरं किंविशिष्टाः ?, श्रीशत्रुंजयशेखरद्युतिभृतः । श्रीशत्रुंजयो-विमलाचलः । तस्य शेखरद्युतिं-मुकुटकान्तिं बिभ्रति-पुष्णन्तीति श्रीशत्रुंजयशेखर-द्युतिभृतः श्रीशत्रुंजयमुकुटतुल्या इत्यर्थः ॥ अथवा-ते सर्वे जिना अमङ्गलं-पापं उच्चैरतिशयेन देयासुः-छिन्द्यासुः । 'दो अवखण्डने' अस्य धातोः प्रयोगः । खण्डयन्त्वित्यर्थः । किंविशिष्टममङ्गलम् ?, श्रीशत्रुं-लक्ष्मीवैरिणम् । किंविशिष्टा जिनाः ?, जयशेखरद्युतिभृतः- जयशेखरकवेर्द्युतिं - कान्तिं बिभ्रति-पुष्णन्ति इत्यर्थः । अपरं किंविशिष्टाः ?, चारित्रप्र[भ]दीक्षितस्तुतपदाः- "चारित्रप्रभनाम-गुरोर्दीक्षितः शिष्यः, तेन स्तुतपदा- नुतांह्रय इत्यर्थः । इत्यर्थान्तरेण कविनाम-प्रकाशः । इति वृत्तार्थः ॥१४॥

इत्यागमिकश्रीजयतिलकसूरिकृता हारावलिप्रथमचित्रस्तवटीका समाप्ता ॥

★★★

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(२)

अथ द्वितीयातीतचतुर्विंशतिकास्तवं व्याचिख्यासुः प्रथमं वृत्तमाह । स्थापना–

के	केवलज्ञानिजिने शिव	श्री
व	रं न याचन्त इहात्मभा	सं
ल	सन्त्यलं संप्रति देव दी	प्र
ज्ञा	नार्णवे कच्छपवज्जगं	ति

व्याख्या : के-जीवाः इह-संसारे केवलज्ञानिजिनं- अतीतचतुर्विंश-तिकायाः प्रथमतीर्थंकरं आत्मभासं-परमात्मकान्ति न याचन्ते ? काक्का अपितु सर्वेऽपि याचन्ते-मार्गयन्ति । किंविशिष्टं जिनं ?, शिवश्रीवरं-मुक्तिलक्ष्मीकान्तम् ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः-संप्रतिदेवदीप्रज्ञानार्णवे अतीतचतुर्विं-शतिकापश्चिमजिनदीपन-ज्ञानसागरे जगन्ति-विश्वानि कच्छपवत्-जलचरा इव लसन्ति इत्यर्थ : । सर्वत्र पातनिका पूर्ववत् ॥१॥ द्वितीयवृत्तस्थापना–

नी	ता न निर्वाणपदं जनाः	श्री
नि	र्वाणिना के न विनैव दा	स्यं
वा	णी तव स्यन्दन सौख्यकं	द
णी	धातुवत्प्रासिवदा न किं	न

व्याख्या : अत्र संसारे श्रीनिर्वाणिना-द्वितीयजिनेन दास्यं विनैव-दासत्वमन्तरेणैव के-जना निर्वाणपदं न न प्रापिता अपि तु नीता एवेत्यर्थः ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः हे स्यन्दन-त्रयोविंशजिनपते ! हे सौख्यकन्द - सर्वसुखमूल ! तव वाणी-सरस्वती किं न न प्रासिवदा ? अपि तु प्रासिवदेव। किंवत् ?, णीधातुवत्- 'णीञ् प्रापणे' णी धातुः प्रासिं ब्रूते, तथा तव वाणी सर्वस्यापि प्रासिं वदतीत्यर्थ : ॥२॥ अथ तृतीयवृत्तस्थापना–

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री	सागरस्त्वं कुरु मेऽविना	शि
सा	रं सुखं सागरदेव दे	व
ग	रिष्ठतां को गदितुं शशा	क
र	सज्ञया ते शिवकृज्जिता	र

व्याख्या : हे सागरदेव देव ! त्वं मे-ममाऽविनाशि-अविनश्वरं सारं-सर्वोत्कृष्टं शर्म कुरु । किंविशिष्टस्त्वं ?, श्रीसागरो-लक्ष्मीसमुद्र इत्यर्थः ॥ अपरार्द्धार्थः - हे शिवकृत् - शिवकर ! हे जितार-निर्जितशात्रवसमूह ! ते-तव गरिष्ठतां रसज्ञया जिह्वया गदितुं-वक्तुं कः शशाक ? अपि तु न कोऽपीत्यर्थः ॥३॥ अथ चतुर्थवृत्तस्थापना-

म	हायशस्तीर्थपते त्वया	शु
हा	स्यादिषट्कं विजितं विशु	द्ध
य	शो दिशस्ते निखिला जगा	म
शा	र्वांगरुक् शुद्धमतेस्तरी	ति

व्याख्या : हे महायशः- तीर्थपते ! हे विशुद्ध-निर्मल ! त्वया भवता आशु-शीघ्रं हास्यादिषट्कं- हास्यरत्यरतिभयजुगुप्साशोकलक्षणं षट्कं विजितं-विजिग्ये । अथोत्तरार्द्धव्याख्याः-हे शुद्धमते ! ते-तव यशो निखिलाः- समस्ता दिशो जगाम । किंविशिष्टं यशः ?, शार्वाङ्गरुक्- शर्व-ईश्वरः तस्येदं शार्वं च तदङ्गं च शार्वाङ्गं, शार्वाङ्गवत् रुक्-कान्तिर्यस्य तत् शार्वाङ्गरुक्-ईश्वराङ्गधवलम् । अपरं किंविशिष्टं ?, अस्तरीति- अस्ता क्षिप्ता रीतिः- मर्यादा येन तदस्तरीति-निर्मर्यादमित्यर्थः ॥४॥ अथ पञ्चमवृत्तमाह । स्थापना-

श्री	मन्नत त्वां विमलाक्षरा	जि-
वि	राजितं को विमलं न मे	ने
म	नोरथं कस्य भवान्न वि	श्व
ल	क्ष्मीपते देव जिनेश्वरा	र

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : हे श्रीमन्नत ! श्रीमद्भिर्नतः-नमस्कृतः श्रीमन्नतस्तस्यामन्त्रणम् । हे विमलजिन ! त्वां-भवन्तं विमलं-निर्मलं को न मेने ? अपि तु सर्वः कोऽपि ज्ञानवान् । किंविशिष्टं त्वां ?, अब्जराजिविराजितं-कमलश्रेणिशोभितम् ॥ अथापरार्धव्याख्या:- हे जिनेश्वर देव ! हे विश्वलक्ष्मीपते ! समस्तकमलास्वामिन् ! भवान् कस्य मनोरथं नार न जगामेत्यर्थः ॥५॥ अथ षष्ठवृत्तस्थापना-

स	र्वानुभूते तव केवल	श्री
र्वा	गीशवाचामपि चित्रता	कृत्
नु	तिस्तवैषा पुनरुक्तिभू	ता
भू	योऽर्थिता यत् क्रियते कृता	र्थ

व्याख्या : हे सर्वानुभूते ! तव केवलश्रीः-केवललक्ष्मीः वागीशवाचामपि-बृहस्पतिवाणीनामपि चित्रताकृद्- आश्चर्यकारिणी ॥ अथापरार्धव्याख्या:- हे कृताऽर्थ ! यत्ते भूयोऽर्थिता- अत्यर्थार्थवत्त्वं क्रियते-निर्मीयते । एषा तव नुतिः-स्तुतिः पुनरुक्तिभूता-चर्वितचर्वणरूपा इत्यर्थः ॥६॥ अथ सप्तमवृत्तमाह । स्थापना-

ति	लत्रिभागे न तुला मिया	य
श्री	श्रीधरस्यापि भवान् हिमां	शो
ध	र्मद्रुमाराममिदं प्रबो	ध
र	म्यं श्रयामीति यशोधरो	रः

व्याख्या : हे हिमांशो-चन्द्र ! भवान् श्रीश्रीधरस्य जिनस्य तिलत्रिभागेऽपि तुलां न इयाय-साम्यं न प्राप । एतावता सौम्यतया हिमांशोरपि श्रीश्रीधर उत्कृष्ट इत्यर्थः ॥ द्वितीयार्द्धव्याख्या: - अहं इतिकारणाद् यशोधरोरः-यशोधरवक्षः (क्ष)श्रयामि-भजामि । इतीति किम् ?, यतः इदं धर्मद्रुमारामं-धर्मवृक्षोद्यानं, किंविशिष्टं ? प्रतिबोधरम्यं-प्रबोधः प्रकृष्टो बोधः विकाशश्च तेन रम्यं-मनोहरमित्यर्थः ॥७॥ अथाऽष्टमवृत्तमाह । स्थापना-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

द	त्तक्रमौ विश्वतमोलता	अ
त्त	श्चन्द्रसूर्याविव रुक्चये	न
दे	वो मुदे वोऽस्त्वनलो विशा	ल
व	क्षा विपक्षागदवानल	श्रीः

व्याख्या : दत्तक्रमौ-दत्तजिनपादौ रुक्चयेन- कान्तिसमूहेन विश्वतमोलता-जगत्पातकवल्लरीः अत्तो- भक्षयतः । काविव?, चन्द्रसूर्याविव ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः- अनलो देवो वो-युष्माकं मुदेऽस्तु । कं(किं)भूतः ?, विशालवक्षा-विस्तीर्णहृदयः । अपरं कथंभूतः ? विपक्षाऽगदवानलश्रीः-विपक्षा-वैरिणस्त एवाऽगा वृक्षाः, तेषां दवानलश्रीः वनवह्निलक्ष्मीः भस्महेतुरित्यर्थः ॥८॥ अथ नवममाह । स्थापना-

दा	मोदरे यः प्रणतिं तता	न
मो	हं विजित्याशु स मोक्षगा	मी
द	दाति भक्ताय नमीश्वरो	श्व
र	त्नादिलक्ष्मीः शिवमप्युदा	रः

व्याख्या : दामोदरे जिने यः प्रणतिं ततान-नमस्कारमकार्षीत्, स आशु-शीघ्रं मोहं विजित्य मोक्षगामी-मुक्तिं यास्यति । अपरार्द्धव्याख्याः- नमीश्वरो जिनो भक्ताय-जनाय अश्वरत्नादिलक्ष्मीर्ददाति, तथा न केवल-मश्वरत्नादिलक्ष्मीर्ददाति, शिवमपि-मोक्षमपि वितरतीत्यर्थः । किंविशिष्टः ?, उदारः-दानशौण्डः ॥९॥ दशमवृत्तमाह । स्थापना-

श्री	मान् सुतेजाः परमोन्मना	अ
सु	खक्षयायास्तु नयैकशा	स्ता
ते	रे त्वयास्ताघ भवार्णवौ	घ
जा	त्याकुलोऽस्ताघलसज्जड	श्रीः

व्याख्या : श्रीमान् सुतेजा जिनः असुखक्षयाय-दुःखविनाशायाऽस्तु ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

किंविशिष्टः ?, परमं-प्रकृष्टं उद्वतं मनो यस्य स तथा । अपरं किंविशिष्टः ? नयानामेकोऽद्वितीयः शास्ता-अनुशासकः स तथा । अथापरार्द्धव्याख्याः- हे अस्ताघ जिन ! त्वया भवार्णवो-भवसमुद्रः तेरेऽतारि । किंविशिष्टः ?, अघ जात्याकुलः-अघानां-पापानां जातयोऽघजातयः । समुद्रपक्षे तु अघात्-पापात् जातिः-जन्म येषां ते मकर-कच्छपादयः । तैराकुलो-व्याप्तः स तथा । अपरं किंविशिष्टः ?, अस्ताघा-महती लसन्ती जडानां-मूर्खाणां लक्ष्मीर्यत्र स तथा। समुद्रपक्षे ड-लयोरैक्ये प्रकटार्थ एव ॥१०॥ अथैकादशं वृत्तमाह । स्थापना-

श्री	स्वामिवक्त्राब्जमलीन् विका	शि
स्वा	मोदपूरेण समाजुहा	व
मी	मांसते कः शिवगत्यपां	ग-
मु	च्चैर्लयं यः श्रुतिषु प्रया	ति

व्याख्या : श्रीस्वामिवक्त्राब्जं-श्री स्वामिजिनमुखकमलं स्वामोदपूरेण-निजपरिमलसम्भारेण अलीन्-भ्रमरान् समाजुहाव-आमन्त्रयामास । किंविशिष्टं वक्त्राब्जं ?, विकाशि-विकस्वरं ॥ द्वितीयार्द्धव्याख्याः-यत्तदोर्नित्यमेव सम्बन्धः । तं शिवगत्यपाङ्गं-शिवगतिजिननेत्रपर्यन्तं को मीमांसते-को विचारयति यः शिवगत्यपाङ्ग उच्चैरतिशयेन श्रुतिषु-कर्णेषु लयं प्रयाति-गच्छति । श्लेषे श्रुतिषु-वेदेषु इत्यर्थः ॥११॥ अथ द्वादशवृत्तमाह । स्थापना-

नि	श्शक्तिरासीन्मुनिसुव्रत	श्री
सु	तोऽपि ते सद्व्रतखण्डना	सु
व्र	घ्नो यथा विश्वविसारिधा	म
त	थातिविश्वं सुमतिर्दधा	ति

व्याख्या : हे मुनिसुव्रतजिन ! श्रीसु[तो]ऽपि-कामोऽपि ते-तत्र स द्व्रतखण्डनासु-प्रधाननियमभङ्गेषु निःशक्तिरासीद्-अक्षमो बभूव ॥ अथ द्वितीयार्धव्याख्याः- व्रघ्नो-रविर्यथा-येन प्रकारेण विश्वविसारि-जगद्व्यापि धाम-तेजो दधाति-धारयति, तथा-तेन प्रकारेण सुमतिर्जिनः अतिविश्वं विश्वातिगं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धाम दधाति इत्यर्थ : ॥१२॥ अथ पदकस्थानस्वस्तिकचित्रमाह । स्थाप[ना]-

स्वस्तिकबन्धः

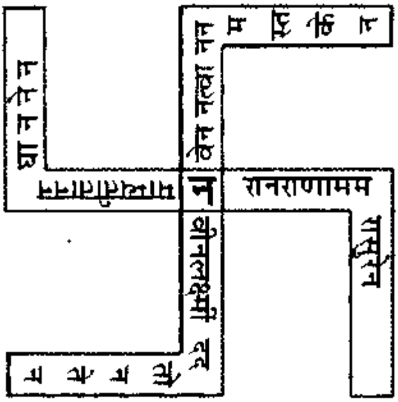

नरानराणाममरासुरेन नवीनलक्ष्मीं ददतो नतेन ।
नमाम्यतीताननघाननेन नवेन नुत्वा न न मस्तकेन ॥१३॥

व्याख्या : अतीतान् अनघान् जिनान् अनेन नवेन-स्तवेन नुत्वा-स्तुत्वा मस्तकेन-शिरसा न न नमामि । द्वौ नञौ प्रकृत[म]र्थं गमयतः । अपि तु नमाम्येव । किंनिशिष्टान् ?, नतेन-नमनेन नरानराणां-नरा - मनुष्या अनरा-देवाः, नराश्चाऽनराश्च नरानराः तेषाम् । अमरासुरेननवीनलक्ष्मीं- अमरा-देवाः असुरा-भवनपतयः तेषां नवीना-प्रत्यग्रा लक्ष्मीः-कमला तां ददतो-वितरतः इत्यर्थः ॥१३॥ अथ चतुर्दशं वृत्तम्-

इत्थं स्वस्तिकनायकेन रुचिरा सत्कण्ठभूषाकरी
येषां नाममयैः सुवर्णमणिभिर्हारावली निर्मिता ।
चारित्रप्रभदीक्षितस्तुतपदा देयासुरुच्चैर्जनाः
स्ते श्रीसूरिपदा[द्] जयादितिलकस्यास्यापि मे मङ्गलम् ॥१४॥

पादत्रयार्थः पूर्ववत् । चतुर्थपादो व्याख्यायते-ते जिनाः अस्य मे-मम श्रीसूरिपदानन्तरं जयादिपूर्वतिलकस्य-जयतिलकस्येत्यर्थ :, मङ्गलं-कल्याणं देयासुः-वितीर्यासुः । अपिशब्दादन्येषामपीत्यर्थ : ॥१४॥

इत्यागमिक श्रीजयतिलकसूरिकृताऽतीतचतुर्विंशतिकाजिनद्विती(य) हारावलिचित्रस्तवटीका समाप्ता ॥छ॥

★★★

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(३)

अथाऽनागतचतुर्विंशतिकाहारावलितृतीयचित्रस्तवं व्याचिख्यासुः प्रथमं वृत्तमाह । स्थापना-

प	द्मा दुरापा तव पद्मना	भ
द्म	तेव शब्दादिगता जिनें	द्र
ना	थोऽगिनां भद्रकृदाप्तगीः	कृत्
भ	वेंदिराया इव साध्वहो	अ

व्याख्या : हे पद्मनाभजिनेन्द्र ! तव पद्मा-लक्ष्मीर्दुरापा-दुःप्रापा, वर्तते इत्यध्याहार्यम् । केव ?, शब्दादिगताऽद्यतेव । यथा शब्दादौ 'द्म' इति संयुक्ताक्षरं दुर्लभम् ॥ अथोत्तरार्द्धव्याख्याः- हे भद्रकृत्-चरमजिनपते ! अहो इति सम्बोधने । त्वं साधु-सम्यक् प्रकारेण अङ्गिनां-प्राणिनां नाथो भव । किंविशिष्टस्त्वं ?, आप्तगीःकृत् - आगमवाणीविधायकः । क इव ?, विष्णुरिव । यथा अः-विष्णुः इन्दिराया-लक्ष्म्याः नाथो बभूवेत्यर्थः ॥१॥ सर्वत्र पातनिका पूर्ववत् ॥ द्वितीयवृत्तमाह । स्थापना-

सू	रादिदेवाभ्युदयं जनी	नं
र	वेरिवेच्छामि तवेह ता	त
दे	शे क्व ते संगम एष भा	वी
व	रेण्यपुण्याप्तिरनंतवी	र्य

व्याख्या : हे सूरादिदेव-सूरदेव ! तात ! इहाऽस्मिन् संसारे तवाभ्युदयमिच्छामि-वाञ्छामि । किंविशिष्टं ?, जनीनं-जनेभ्यो हितं, कस्येव ? रवेरिव-सूर्यस्येव, यथा रवेरभ्युदयमिच्छामीत्यर्थः ॥ द्वितीयार्धव्याख्याः- हे अनन्तवीर्यजिन ! एष तव सङ्गमः क्व देशे भावी-भविता ?, किंविशिष्टः ? वरेण्यपुण्याप्तिः- वरेण्येन-प्रधानेन पुण्येन-सुकृतेन आप्तिः-प्राप्तिर्यस्य स तथा इत्यर्थः ॥२॥ तृतीयवृत्तस्थापना-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री	भाजि ते पादपयोजवृं	दें
सु	पार्श्व भृंगामि कदा मुदे	व
पा	र्श्वे न दोषास्तव संति वा	दे
र्श्व	पूर्वशब्दा इव देवदे	व

व्याख्या : हे सुपार्श्वजिन ! ते-तव पादपयोजवृन्देऽहं कदा मुदेव-हर्षेणेव भृङ्गामि- भृङ्गवदाचरामि ? । 'कदा कर्ह्योर्नवे' ति वर्त्तमाना । किंविशिष्टे?, श्रीभाजि- लक्ष्मीजुषि ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः- हे देवदेव ! तव पार्श्वे दोषा न सन्ति । कस्मिन् के इव (व)?, वादे 'र्श्व'पूर्वशब्दा इव । यथा वदने 'र्श्व' पूर्वाः शब्दा न भवन्तीति भावः ॥३॥ अथ चतुर्थवृत्तस्थापना-

स्व	यंप्रभ प्राभवमस्तु का	म
यं	तुस्तवोल्लंघितमोहम	ल्ल
प्र	भो पतंतं प्रबल प्रमा	दे
भ	व्यं जनं प्रोद्धर मल्लदे	व

व्याख्या : हे स्वयंप्रभ ! उल्लंघितमोहमल्ल ! तव प्राभवं-प्रभुत्वमस्तु । कथंभूतस्य तव ?, कामयन्तुः- मदनविजेतुः ॥ अथोत्तरार्द्धव्याख्याः- प्रभो-स्वामिन् ! मल्लदेव ! भव्यं जनं प्रबलप्रमादे पतन्तं प्रोद्धर- देशनादानेन निवारयेत्यर्थः ॥४॥

अथ पञ्चमवृत्तस्थापना-

स	र्वानुभूते तव भाविनी	श्री
र्वा	चंयमैरत्र न कैरना	वि
नु	त्रो नियत्या शुभयार्थपुं	ज
भू	तायते श्रीविजयस्तवा	य

व्याख्या : हे सर्वानुभूते ! तव भाविनी-भविष्यन्ती श्रीर्लक्ष्मीरत्र-संसारे कैर्वाचंयमैर्नाऽनावि- न तुष्टुवे ? ॥ अथोत्तरार्द्धव्याख्याः- श्री विजयजिन !

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहं शुभया नियत्या- भव्येन पुराकृतकर्मणा ते-तव स्तवाय-स्तवनाय नुन्नः- प्रेरितः । किंभूताय स्तवाय ?, [अर्थपुञ्जाय-] अर्थोत्कररूपायेत्यर्थः ॥५॥ अथ षष्ठवृत्तस्थापना-

ति	रस्कुरु त्वं कमनीयका	य
दे	व श्रुतारीनघकौशिकां	शो
व	चोविपक्षोपि यशोधरा	धः
श्रु	त्वा न कर्त्ता तव हेतुसा	रं

व्याख्या : हे देवश्रुतजिन ! हे कमनीयकाय-मनोहरशरीर ! हे अघकौशिकांशो-पापोलूकरवे ! त्वं अरीन्- शत्रून् तिरस्कुरु-विनाशयेत्यर्थः ॥ अपरार्द्धव्याख्याः- हे यशोधरजिन ! विपक्षोऽपि-वैर्यपि तव वचः श्रुत्वा नाऽधःकर्ता- न निराकर्ता । किंविशिष्टं वचः ?, हेतुसारं-दृष्टान्तैः सबलं इत्यर्थः ॥६॥ अथ सप्तमवृत्तस्थापना-

त	मस्युदेष्यत्युदयोडुप	श्रीः
उ	त्काश्चकोरा रचयंतु ला	सं
द	धाति ते संवर सूरतै	व
य	था प्रभामेधि तथा प्रका	रः

व्याख्या : उदयोडुपश्रीः उदयजिनचन्द्रश्रीः तमसि-अज्ञानरूपे उदेष्यति- उदयं यास्यति । चकोरा-दक्षा लासं रचयन्तु- हर्षं नाटयन्तु । किंविशिष्टाः ?, उत्का-उत्कण्ठिनः । विवक्षितत्वादसन्धिः ॥ अथाऽपरार्द्धव्याख्याः- हे संवरजिन ! यथा ते-तव सूरतैव प्रभां दधाति-धारयति त्वं तथाप्रकार एधि तथा प्रकारो भवेत्यर्थः ॥७॥ अथाऽष्टमवृत्तस्थापना-

श्री	रागमिश्रो भविताऽत्र यः	श्री
पे	ढालकैस्ते ध्वनिराप्यते	सः
ढा	क्कस्वराभं भुवि यस्य ना	मा
ल	क्ष्मीप्रयाणे स जिनः समा	धिः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : हे पेढालजिन ! अत्र-संसारे ते-तव यः श्रीरागमिश्रो ध्वनिर्भविता, स ध्वनिः कैराप्यते ? अपि तु न कैरपीत्यर्थः ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः यस्य जिनस्य नाम भुवि-भूमौ अलक्ष्मीप्रयाणे-अलक्ष्मीनिर्गमे ढाक्कस्वराभं, ढक्काया अयं ढाक्कः, ढाक्कश्चासौ स्वरश्च ढाक्कस्वरः, तद्वदाभा-शोभा यस्य स तथा तं, ढक्कास्वरसमानमित्यर्थ : । समाधिनामा जिनो वर्तते, इति वृत्तार्थः ॥८॥ अथ नवमवृत्तमाह-

पो	ता द्विषः पोट्टिल भांति के	चि
ट्टि	ट्टा इवार्कस्य रुचौ तवाऽ	त्र
ल	यं जना नामनि ये तवाऽ	गुः
श्रीः	सेवते तानिह चित्रगु	स

व्याख्या : हे पोट्टिलजिन ! अत्राऽस्यां रुचौ-तव-भवतः प्रभायां केचित् द्विष शत्रवः पोता इव-लुप्तोपमत्वाद् बाला इव भान्ति-शोभन्ते । के इव ? ट्टिड्डा इव । यथाऽर्कस्य रुचौ ट्टिड्डा भान्ति तथेत्यर्थ : ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः चित्रगुप्तजिन ! ये तव नामनि लयमगुः-अगमन् इहाऽस्मिन् संसारे श्रीः - लक्ष्मीस्तान् सेवते-भजते इत्यर्थः ॥९॥ अथ दशमवृत्तस्थापना-

सि	तादिकीर्ते तव कीर्तना	नि
त	न्वंति लोके सुविशुद्धक	र्म
की	र्तिः परा निर्ममदेहिना	म-
र्त्ति	ध्वांतमस्यात्तव चंद्ररुक्	श्रीः

व्याख्या : हे सितादिकीर्त्ते-सितकीर्ते जिन ! तव कीर्त्तनानि नामग्रहणानि लोके-लोकमध्ये सुविशुद्धकर्म-निर्मलं कर्म तन्वन्ति-विस्तारयन्तीत्यर्थः । अथापरार्धव्याख्याः - हे निर्मम ! तव परा-प्रकृष्टा कीर्तिर्देहिनां-प्राणिनां अर्त्तिध्वान्तं-पीडातमोऽस्यात्-क्षिपेत् । किंविशिष्टा कीर्तिः ?, चन्द्ररुक्श्रीः-चन्द्रकान्तिवत् श्रीः - शोभा यस्यां सा चन्द्ररुक्श्रीरित्यर्थः ॥१०॥ अथैकादशवृत्तस्थापना-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री	सुव्रतस्यार्हति यः पदा	नि
सु	रद्रुमास्तस्य गृहे पुपु	ष्पुः
व्र	ते मनोवृत्तिरिहास्त्वलो	ला
त	त्त्वोदेशं दिश निःपुला	क

व्याख्या : यो जनः श्रीसुव्रतार्हतः पदानि- पादुकाः अर्हति-पूजयति तस्य गृहे-मन्दिरे सुरद्रुमाः- कल्पवृक्षा पुपुष्पुः पुष्पितवन्तः ॥ अथापरार्धव्याख्याः- हे निष्पुलाकजिन !, ममेत्यध्याहार्यम् । मम मनोवृत्तिर्व्रते-चारित्रेऽलोला-स्थिराऽस्तु--भवतु । त्वं मे तत्त्वोपदेशं दिश-अतिसर्जयेत्यर्थः ॥११॥ अथ द्वादशचित्रस्थापना-

श्री	खंडचर्च्यानि पदानि ता	नि
अ	र्हाम्यहं तेऽमम दत्तनि	ष्क
म	मास्त्वखंडा त्वयि भक्तिरे	षा
म	हामुनीनामिन निष्कषा	य

व्याख्या : हे अममजिन ! दत्तनिष्क ! दत्तं निष्कं-सुवर्णं येन स तथा, तस्यामन्त्रणं । अहं ते-तव तानि-सर्वलोकप्रसिद्धानि पदानि-पादुका अर्हामि-पूजयामि । किंविशिष्टानि ?,श्रीखण्डचर्च्यानि--चन्दनालेप्यानि । अथापरार्धव्याख्याः--हे निष्कषायजिन ! हे महामुनीनां इन-स्वामिन् ! एषा मम भक्तिस्त्वयि विषयेऽखण्डा-ऽत्रुटिता अस्तु-भवत्वित्यर्थः ॥१२॥ अथ नायकस्थाने वज्रबन्धविचित्रस्थापना-

वज्रबन्धः -

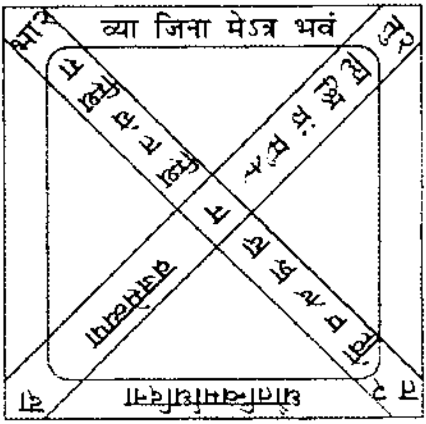

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाव्या जिना मेऽत्र भवन्तु तुल्य-श्रियः सुरेनव्रजसेव्यपादाः ।
दानादिधर्मान्वितधौततत्त्वो-पदेशदानस्थितये स्थिराभाः ॥१३॥

व्याख्या : अत्र संसारे भाव्या-भविष्यन्तो जिना मे-मम दानादिधर्मान्वितधौततत्त्वोपदेशदानस्थितये भवन्तु । दानमादिर्येषां ते दानादयः, ते च ते धर्माश्च दानादिधर्माः । तैरन्वितानि धौतानि- निर्मलानि तत्त्वानि, तेषामुपदेशाः, तेषां दानं, तस्य स्थितिः, तस्यै सन्तु । किंविशिष्टाः ? तुल्यश्रियः- समानलक्ष्मीकाः । अपरं किंविशिष्टाः ? सुरेनव्रजसेव्यपादाः-अमरस्वामिसमूहाराध्यचरणाः । अपरं किंविशिष्टाः ? स्थिराभा-निश्चलकान्तयः । इति वृत्तार्थः ॥१३॥

अथ समाप्तिवृत्तमाह-

इत्थं नायकवज्रबन्धरुचिरा सत्कण्ठभूषाकरी
येषां नाममयैः सुवर्णमणिभिर्हारावली निर्मिता ।
चारित्रप्रभदीक्षितस्तुतपदा देयासुरुच्चैर्जिना-
स्ते श्रीसूरिपदा**ज्जयादितिलक**स्यास्यापि मे मङ्गलम् ॥१४॥

व्याख्या पूर्ववत् ॥ इत्यागमिकश्रीजयतिलकसूरिकृता हारावलितृतीयचित्रस्तवटीका समाप्ता ॥ छ ॥ श्री ॥

★★★

(४)

अथ विहरमाण-शाश्वतजिनहारावलिचित्रस्तवं चतुर्थं व्याचिख्यासुः प्रथमवृत्तमाह । स्थापना-

सी	मंधरः पूर्वविदेहभू	श्री
मं	गल्यचित्रोस्तु मुदे प्रजा	सु
ध	मं दिशन् संप्रति पक्ष्मबि	बा
र	म्बाधरोऽसौ जयतात् सुबा	हुः

व्याख्या : सीमंधरो जिनः प्रजासु-लोकेषु मुदेऽस्तु । विदेहभूश्रीम

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ङ्गल्यचित्रः-महाविदेहभूमिलक्ष्मीमङ्गल्यतिलकः ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः-असौ सुबाहुर्जिनः संप्रति-अधुना धर्मं दिशन् जयतात्-जयतु । किंविशिष्टः? पक्वबिम्बारक्ताधरः-पक्वबिम्बिवद् आरक्तोऽधरो यस्य स तथा ॥ इति वृत्तार्थः ॥१॥ अथ द्वितीयवृत्तस्थापना-

यु	गंधर त्वं जय वक्त्रवा	यु
गं	धेन संप्रीणितभव्यभृं	गः
ध	र्मद्विषोर्कान् ग्रसतेऽत्र बुं	बा
र	वं वितन्वन् युगबाहुरा	हुः

व्याख्या : हे युगंधर ! त्वं जय । किंविशिष्टः? वक्त्रवायुगन्धेन संप्रीणितभव्यभृङ्गः-मुखपवनपरिमलेन तृप्तीकृतभव्यभ्रमरः ॥ अथाऽपरार्द्धव्याख्याः -युगबाहुराहुः- युगबाहुरेव राहुः- सैंहिकेयो धर्मद्विषान् (द्विषः)-धर्मवैरिणः सूर्यान् अत्र-संसारे ग्रसते । किं कुर्वन् ? बुम्बारवं वितन्वन्- 'जितं जितं' इति कोलाहलं कुर्वन् । कोऽर्थः ? राहुसमानो जिनः, अर्कसमा द्वेषिणः । सबलत्वात् राहोरुपमा ॥२॥ अथ तृतीयवृत्तस्थापना-

सु	जात तीर्थंकर निर्विका	र
जा	गर्षि येषां हृदि तैरपा	वि
त	नोतु भंगं मम कर्म व	प्र
वृ	क्षावलीनां स रविप्रभे	भः

व्याख्या : हे सुजात तीर्थंकर ! हे निर्विकार! येषां हृदि त्वं जागर्षि-स्फुरसि तैरपावि-पवित्रैर्जातम् ॥ अथाऽपरार्द्धव्याख्याः- स-जगत्प्रसिद्धो रविप्रभेभः-रविप्रभनामहस्ती मम कर्मवप्रवृक्षावलीनां- कर्मतटद्रुमश्रेणीनां भङ्गं-विनाशं तनोतु-करोत्वित्यर्थः ॥३॥ चतुर्थवृत्तस्थापना-

ष	ण्णामृतूनां मम कालभा	वि
भा	वाश्रितास्त्वां वृषभानने	शा
न	वर्ण्यते कैस्तव हे विशा	ल
न	वांबुजन्यासभवा पद	श्रीः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : हे वृषभानन ! षण्णामृतूनामीशाः- स्वामिनः त्वां श्रिताः । किंविशिष्टाः ? समकालभाविभावाः- युगपत्संपद्यमानस्वस्वपुष्पोद्गमादिभावाः ॥ अथाऽपरार्द्धव्याख्याः- हे विशालजिन ! नवाम्बुजन्यासभवा पदश्रीः- नवकमलन्यसनोत्पन्ना चरणलक्ष्मीः कैर्न वर्ण्यते ? अपि तु सर्वैरपि वर्ण्यते ॥४॥ अथ पञ्चमवृत्तस्थापना-

स्व	यंप्रभ त्वं जय दुष्टभा	व
यं	त्रोपमो मोहमहींध्रव	ज्रः
प्र	सन्नगंभीरपदाः प्रबो	ध
भ	व्या गिरो वज्रधरश्चका	र

व्याख्या : हे स्वयंप्रभजिन ! त्वं जय-नन्द । किंविशिष्टस्त्वं ? दुष्टभावयन्त्रोपमः- दुरध्यवसायन्त्रसमानः । हे मोहमहींध्रवज्र- हे मोहपर्वतपवे ! ॥ अथापरार्द्ध व्याख्याः-वज्रधरो जिनः प्रसन्नगम्भीरपदा गिरश्चकार । किंविशिष्टाः ? प्रबोधभव्याः- प्रकृष्टो बोधः प्रबोधः, तेन भव्या इत्यर्थः ॥५॥ अथ षष्ठवृत्तस्थापना-

अ	नंतवीर्यस्य जिनस्य वा	चं
नं	दिप्रदात्रीं ब्रुवते मुनीं	द्राः
त	वापि चंद्रानन चिन्निधा	न
ब	लस्य पारं न विदंत्यमा	न

व्याख्या : मुनीन्द्रा-गणधरा अनन्तवीर्यस्य वाचं-वाणीं नन्दिप्रदात्रीं ब्रुवते-कथयन्ति ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः- हे चन्द्रानन ! हे चिन्निधान-ज्ञानसेवधे ! अमान-अकलनीय ! । अपिः समुच्चये । तव बलस्य पारं न विदन्ति-न जानन्ति, अनन्तवीर्यत्वादित्यर्थः ॥६॥ अथ सप्तमवृत्तस्थापना-

ल	गंति कौ यस्य पदा न या	ने
भु	जंगदेवं तमहं नमा	मि
जं	भारिसेव्यातिशयप्रदी	प्र
ग	वोह नेमिप्रभ मेऽस्तु ला	भः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

व्याख्या : यस्य पदाः चरणाः याने-गमने कौ-पृथिव्यां न लगन्ति-न स्पृशन्ति, अहं तं भुजङ्गदेवं नमामि- नमस्करोमि ॥ अथोत्तरार्द्धव्याख्या तवेत्यध्याहार्यम् । हे नेमिप्रभजिन ! इह-अस्यां गवि-भूमौ मे-मम तव लाभः-प्राप्तिरस्तु । हे जम्भारिसेव्य ! शक्राराध्य ! हे अतिशयप्रदीप्र-चतुस्त्रिंशदतिशयदीप्तिमन् ! इति सम्बोधनपदद्वयं इत्यर्थः ॥७॥ अथाऽष्टम-वृत्तस्थापना-

वी	रासनं क्षीरविशुद्धवा	चं
रा	त्रौ दिवा च स्मर भो वितं	द्रः
स	नातनं राज्यमिहाविलं	बा
न	तो ददाति प्रभुचंद्रबा	हुः

व्याख्या : भो इत्यामन्त्रणे । हे जन ! त्वं वितन्द्रः सन्-सोद्यमः सन् रात्रौ दिवा च वीरासनं जिनं स्मर । किंविशिष्टं ? क्षीरविशुद्धवाचं-दुग्धनिर्मलवचसं ॥ अपरार्द्धव्याख्याः- प्रभुचन्द्रबाहुः-प्रभुश्चासौ चन्द्रबाहुश्च-तत्पुरुषः । इह संसारेऽविलम्बानतो-द्रुतं प्रणतः सनातनं शास्वतं राज्यं-साम्राज्यं ददाति-वितरतीत्यर्थः ॥८॥ अथ नवमवृत्तस्थापना-

श्री	ईश्वरं तीर्थकरं नमा	म
ई	शा भवामो वयमप्यदे	हाः
श्व	संति जीवा ब्रुवति त्वयी	भ
र	वे महाभद्रजिनेंद्रचं	द्र

व्याख्या : अपिः चार्थे । वयं श्रीईश्वरं तीर्थकरं-जिनं नमामो-वन्दामहे । ततोऽदेहा-अशरीरा ईशा-ऐश्वर्यशालिनो भवामः ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः-हे महाभद्र जिनेन्द्रचन्द्र ! त्वयि ब्रुवति सति जीवाः प्राणिनः श्वसन्ति- प्राणधारणं कुर्वन्ति- जीवन्तीत्यर्थः । किंविशिष्टे त्वयि ? इभरवे-गजवद्गम्भीरस्वरे इत्यर्थः ॥९॥ अथ दशमवृत्तस्थापना-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री	पुष्करार्धे प्रणमाम्यमं	दे
अ	हं पदे तेऽजितवीर्यदे	व
जि	नो यकान् देवयशा इया	य
त	एव रम्या जगतीह दे	शाः

व्याख्या : हे अजितवीर्य देव ! अहं श्रीपुष्करार्द्धे-पुष्करवरद्वीपार्द्धे ते-तव पदे-पादुके प्रणमामि । किंविशिष्टे ? अमन्दे-अजिह्मे ॥ अथापरार्द्ध-व्याख्याः- देवयशोजिनो यकान् देशान् इयाय- जगाम, इह जगति, विश्वे त एव देशा रम्या-रमणीया इति वृत्तार्थ : ॥१०॥ अथैकाद[श]वृत्तस्थापना-

श्री	सिद्धचैत्येष्वृषभस्य से	वा
ऋ	द्ध्या महत्या विबुधैरका	रि
ष	डर्द्धसंख्येऽत्र जगत्यशे	षे
भ	व्यानतो नन्दतु वारिषे	णः

व्याख्या : श्रीसिद्धचैत्येषु-सिद्धायतनेषु विबुधैः-देवैर्महत्या-प्रौढया ऋद्ध्या-समृद्ध्या ऋषभस्य-शाश्वतजिनस्य सेवा-पर्युपास्तिरकारि चक्रे ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः- वारिषेणो जिनः अत्र षडर्द्धसंख्ये- षण्णामर्द्धं षडर्द्धं-त्रयः, तत्समाना संख्या यस्य तत्तथा- त्रैलोक्य इत्यर्थः । जगति-विश्वे अशेषे-समस्ते भव्यानतो(त)-आसन्नसिद्धिकैर्नतो-नमस्कृतः नन्दतु-समृद्धिं भजत्वित्यर्थः ॥११॥ अथ द्वादशवृत्तस्थापना-

चं	द्राननार्केंदुमहांसि या	व
द्रा	गोस्तु तावत्त्वयि मे पर	र्द्ध
न	मोस्तु ते शाश्वतचैत्यभू	मा
न	नाग्रपुंद्वाय च वर्द्धमा	न

व्याख्या : हे चन्द्राननजिन ! यावदर्केन्दुमहांसि - सूर्यचन्द्रतेजांसि वर्तन्ते । हे परर्द्ध ! परः - प्रकृष्टः ऋद्धः परर्द्धः, तस्यामन्त्रणं हे परर्द्ध ! मे-

मम त्वयि-भवति तावत्- तावन्तं कालं रागोऽस्तु-भक्तिर्भवत्वित्यर्थः ॥ अथापरार्द्धव्याख्याः- हे वद्र्धमानजिन ! ते-तुभ्यं नमोऽस्तु । किंविशिष्टाय तुभ्यं ? शास्वतचैत्यभूमाननाग्र्यपुण्ड्राय-सिद्धायतनभूमिश्रीमुखप्रधानतिलकाय। इति वृत्तार्थः ॥१२॥

अथ नायकस्थाने बन्धुकस्वस्तिकचित्रस्थापना-

तातोपमा मानविहीनदेहा हावादिना नाकिनराबलाभिः ।

भिन्ना न येऽये स्वबलैरमेया याचे रमामादरभाविनीं तान् ॥१३॥

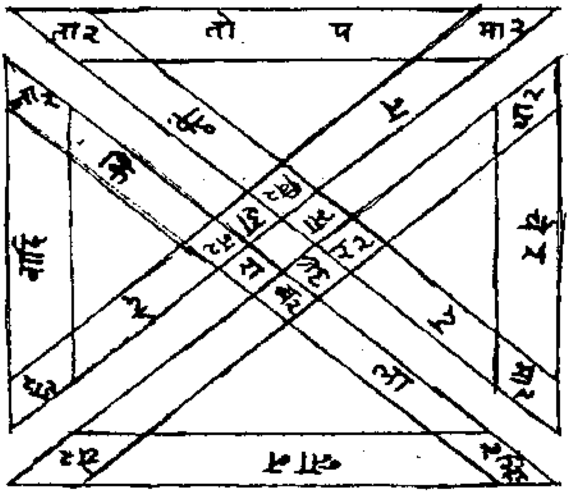

व्याख्या : ये जिना नाकिनराबलाभिः- अमर्त्यनायिकाभिर्हावा[दिना]-भावादिविकारेण न भिन्ना-न मनागपि क्लिन्नाः । किंविशिष्टाः ? तातोपमाः-पितृतुल्याः । अपरं किंविशिष्टाः ? मानविहीनदेहा-अभिमानवर्जितदेहाः । अये इत्यामन्त्रणे । अपरं किंविशिष्टाः ? स्वबलैरमेयाः - निजवीर्यैरप्रमेयाः । तान् जिनानहं रमां-लक्ष्मीं याचे-मार्गयामि । किंविशिष्टां रमां ? आदरभाविनीं-आदरेण-तपोविधानध्यानलक्षणेन भवतीत्येवंशीला आदरभाविनी तां मुक्तिलक्षणा-मित्यर्थः ॥१३॥

अथ चतुर्थचित्रस्तवसमाप्तिवृत्ति(त्त)माह-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इत्थं बन्धुकनायकेन रुचिरा सत्कण्ठभूषाकरी
येषां नाममयैः सुवर्णमणिभिर्हारावली निर्मिता ।
चारित्रप्रभदीक्षितस्तुतपदा देयासुरुच्चैर्जिना-
स्ते श्रीसूरिपदाज्ज**जयादितिलक**स्यास्यापि मे मङ्गलम् ॥१४॥

व्याख्या पूर्ववत् ॥

इत्यागमिकश्रीजयतिलकसूरिकृता विहरमाण-शाश्वत जिन चतुर्विंशतिकाहारावलीचतुर्थचित्रस्तवटीका समाप्ता ॥छ॥ श्री ॥

★★★

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org